

Методичні рекомендації
КЗ «Черкаський обласний інститут післядипломної освіти педагогічних
працівників Черкаської обласної ради»
щодо проведення заходів профілактики скоєння протиправних дій серед
неповнолітніх у воєнний період

У сучасних суспільно-політичних умовах, коли Україна зусиллями українських військових, добровольців, волонтерів відстоює свою свободу і територіальну цілісність, пріоритетного значення набуває виховання дітей та учнівської молоді. Події, які відбуваються після повномасштабного вторгнення російських військ на територію України, дають підстави стверджувати, що переважна більшість громадян України виявили високу патріотичну свідомість та міцну громадянську позицію. Це є свідченням системної, цілеспрямованої виховної роботи педагогічних колективів закладів освіти.

Проте, під час війни, коли усі категорії населення держави зазнають негативного впливу воєнних дій, великою небезпекою є потрапляння неповнолітніх у маргінальне середовище, схильне до девіантної поведінки, та під інші види негативного впливу. З початком літніх канікул у дітей та підлітків суттєво збільшилася кількість вільного часу. Сучасні діти значну його частину використовують на спілкування у соціальних мережах та месенджерах. Це призводить до почастищення випадків встановлення зв'язків окупантів із неповнолітніми громадянами України з метою їх вербування для вчинення деструктивних дій, спрямованих на дестабілізацію ситуації в Україні. Ворог пропонує кошти за інформацію про позиції Збройних сил України та за вчинення інших протиправних дій, які несуть шкоду державі та сприяють підтримці агресора.

Службою безпеки України та Національною поліцією зазначається, що від початку літа 2024 року у соціальних мережах суттєво активізували свою діяльність спецслужби РФ, які вербують підлітків від 13 років. Зокрема, факти таких диверсій були зафіксовані у Києві, Одесі та Дніпрі. Правоохоронці встановили, що автомобілі ЗСУ підпалюють підлітки, яких через соцмережі вербують за гроші російські спецслужби. Матеріали справи передані слідчим СБУ, які повідомили затриманим про підозру за ч. 2 ст.113 Кримінального кодексу – диверсія, вчинена в умовах воєнного стану. Санкція статті передбачає обмеження волі до 15 років. Така ситуація стурбувала Уповноваженого Верховної Ради України з прав людини Дмитра Лубінця, про що омбудсман висловився у своєму Телеграм-каналі.

Однією з причин того, чому неповнолітні стали жертвами провокацій, є гостра реакція підлітків на події сьогодення, необхідність виливу негативних емоцій, які супроводжують проживання подій війни. Оскільки підлітки мають недостатній життєвий досвід і не завжди здатні виважено аналізувати події, ворог активізує підривну та провокативну діяльність, орієнтуючись на емоційно нестабільну та незрілу аудиторію.

Щоб запобігти та не допустити потрапляння неповнолітніх під негативний вплив, попередити вчинення ними протиправних дій на місцевому рівні має бути

сформована чітка взаємодія всіх зацікавлених органів і служб. Педагогічні колективи мають тісно співпрацювати з представниками органів ювенальної превенції, кіберполіції, волонтерами, центрами проживання тимчасово переміщених осіб для виявлення дітей, схильних до протиправної поведінки, або таких, що потребують особливої соціально-психологічної адаптації. Важливою є міжвідомча взаємодія всіх дотичних структур.

Акцентуємо увагу, що листом Міністерства освіти і науки України від 13.05.2022 №1/5119-22 «Про здійснення превентивних заходів серед дітей та молоді в умовах воєнного стану в Україні» зосереджено увагу на тому, що одним із пріоритетів у діяльності закладів освіти є профілактика шкідливих звичок та протиправної поведінки здобувачів освіти. URL: Про здійснення превентивних заходів серед дітей та молоді в умовах воєнного стану в Україні | Міністерство освіти і науки України (mon.gov.ua).

Державні та правоохоронні органи наголошують на відповідальності батьків або осіб, що їх замінюють, та дорослих, які беруть участь у вихованні дитини, за дотримання законодавства в період воєнного стану.

Отже, педагогічним працівникам у роботі з *батьківською громадськістю* рекомендуємо використати лист Міністерства освіти і науки України від 12.04.2022 № 1/4068-22 «Щодо недопущення участі неповнолітніх у наданні інформації ворогу про військові позиції Збройних сил України».

Слід наголосити на тому, що **основна роль у превентивній роботі щодо протиправних дій неповнолітніх належить батькам** або особам, що їх замінюють, та дорослим, які беруть участь у вихованні дитини. **Варто наголосити на необхідності проводити більше часу із своїми дітьми і бути в курсі інтересів та кола спілкування дитини**, уважно ставитися до проведення дозвілля дітьми та підлітками. Враховуючи активність ворога на інформаційному фронті, необхідно попередити дітей про підступність ворожої пропаганди та відповідальність перед законом за вчинення диверсій.

Для методичної підтримки зазначеної роботи з батьками та підлітками рекомендуємо використати матеріали: «Безпека підлітків в Інтернет-групах», «Основи кібербезпеки», «Критичне мислення», «Як працюють маніпуляції», «Кроки до відповідальних рішень», «Протиправна поведінка молоді – права, обов'язки, відповідальність», «Лінія життя: самокерування та саморегуляція», «Моє життя – моя відповідальність», «Кроки до відповідальних рішень», розміщені на офіційному сайті ДНУ «Інститут модернізації змісту освіти».

Рекомендуємо педагогам використати доступні форми комунікацій і провести просвітницьку роботу з учнями закладів освіти та батьківською громадськістю щодо кримінальної відповідальності за злочини та протиправні дії дітей. У роботі необхідно приділяти особливу увагу роз'ясненню юридичних аспектів, зокрема щодо дотримання ч.1 статті 8 Закону України «Про правовий режим воєнного стану» в частині заборони участі у протиправних діях, а також про кримінальну відповідальність за вчинення неправомірних дій.

Рекомендуємо використовувати матеріали, підготовлені Українським інститутом національної пам'яті:

- Інформаційні матеріали до Дня пам'яті захисників України, які загинули в боротьбі за незалежність, суверенітет і територіальну цілісність України (uinp.gov.ua);
- Матеріали освітнього проєкту «Діалоги про війну», які містять три відеорозмови учениці із ветеранами сучасної російсько-української війни на теми: «Що таке війна?», «Чому Росія прагне захопити Україну?» та «Що таке сучасна російсько-українська війна?» за покликанням: <https://uinp.gov.ua/informaciyi-materialy/vchytelyam/videolekciyi/osvitniyproyekt-dialogy-pro-viynu>;
- Підбірка роликів «Революція Гідності. Сучасна війна»: документальний фільм «Вогнехреща» - YouTube; серія короткометражних документальних фільмів «Жінки, які загинули за Україну», цикл «Нескорені»;
- Матеріали рубрики «Повномасштабне вторгнення Росії в Україну: історичний контекст» за посиланням: Російсько-українська війна (uinp.gov.ua).

У роботі з дітьми слід враховувати особливості підліткового віку. Тому рекомендуємо проводити превентивну роботу з ними на засадах партнерської взаємодії, поваги до особистості дитини, не здійснювати психологічного тиску та авторитарного домінування. Уникати публічності інформації про факти участі дітей у протиправних діях, щоб запобігти активізації негативних вчинків «із цікавості». Варто вести роз'яснювальну роботу із здобувачами освіти на прикладах відомих дітям земляків, які виборюють свободу і захищають наше життя.